

Kunstiministeerium: Kaido Ole on rahvakunstnik, Anu Põder on naiskunstnik?

Kaido Ole Autor: Elena Vareiko

KUNST

Indrek Grigor

Eile kell 10.52

Hiljuti ilmus trükist ajakirja Kunst.ee 2017. aasta esimene number. Kahtlemata vääriks Kunstiministeeriumi tähelepanu kogu ajakirja number, ent see oleks korraga kontinuur ülesanne nii mulle kui teile, head lugejad. Seetõttu hakkasin lihtsalt otsast lugema.

Kirjutasin hiljuti kunstikriitike kirjutatud avalikest kirjadest. Seejuures heitsin artiklis näitena toodud kahele kirjale ette lugeja abstraktsust. Mis mõtet on kirjutada isiklikku kirja, kui selle adressaat on sama abstraktne kui iga teise kunstikriitilise artikli lugeja? Kunst.ee avaartikliks olev Anders Hämi ja Marten Esko arutlus "Värdjad kunstisaalis ehk rahvakunstniku süünd "Nogank Hoparniisil"" seevastu teeb just seda, mida mina avaliku kirja kui formaadi peamise tugevusena näen: see pöördub kellegi poole. Antud juhul pöörduvad autorid teineteise poole. Kuivõrd nad teineteist tunnevad, lähtuvad nad oma repliikides sellest, mida nad teavad teist teadvat. Ühise keele ajaloo ja teadmiste spekter on nii avar, et see võimaldab tekstist ära jätta terve hulga liigseid selgitusi, mida klassikaline artikkel rikkalikult kasutab, kuivõrd artikli kaudne eesmärk on abstraktset lugejat informeerida, mitte temaga dialoogi pidada.

Siit ei maksaks järeldada, justkui Esko ja Härm ei kirjeldaks näitust. Kuid seda tehakse märksa abstraktsemal viisil kui reportaažlikus ülevaates, või analüütilises kommentaaris. Pigem teineteise jaoks maamärke paika pannes: „*Kõnealuse näituse motiivid ja detailid kaardistavad sisuliselt kogu tema senise loomingu. On otsesed karakterikordused hiljutisematelt näitustelt, rattal balansseerivad motiivid 2012. aasta Kumu näitusest, üks maaliring viitena 2008. aastale Draakoni galeriis, põlevate majade motiiv 2006. aastast Tallinna Kunstihoone galeriis jne.*“ Ning Härm juhindub Esko seatud sihist: „*...mingis mõttes on see tõesti retrospektiiv,*“ kuid sealjuures on kahe kriitiku arutluse dialoogilisus siiski tagasihoidlik. Härm jätkab: „*... aga mentaalne retrospektiiv. See on totaalselt eneseküllane näitus mis ammutab energiat enesekindlalt ja halastamatult iseenda saba järades.*“

Teineteisele suunatud repliikides on otsesed pöördumised harvad ja sisuliselt räägitakse eelkõige sel teemal, kust endal pigistab, mitte teemal, millele teine jutu juhtida üritas, kui üritas. Ja Marten Esko paar korda siiski üritas ning Härm siis oma repliigi lõpus ka vastas, kui vastas. Nii lõpetab Esko ühe järjekordse monoloogi autokriitilise tõdemusega: „*Samas ei ole me veel puudutanud seda kõige suuremat teemat, maaliinstallatsioon „Eesti algus” ja „Eesti lõpp.”*“

Järgneb leheküljepikkune monoloog Härmilt, mis lahkab Kaido Ole loominguist arengut, ning lõpeb tõdemusega: „*Sellele moodustab, aga täiesti vastandliku pooluse paatoslik „Eesti algus” ja „Eesti lõpp”, mis minu arust paigutub tema loomingu ühte pikalt olemas olnud kõrvalteemasse.*“

Esko ja Härm artikli järel on toimetuse ära toonud kolm anonüümseks jäetud autori eitavad vastust ajakirja toimetaja ettepanekule kirjutada Ole näitusest. See sunnib paratamatult kahtlustama, et ka Esko ja Härm dialoog sündis dialoogina seetõttu, et kumbki ei tundnud end vormis olevat Olest üksi kirjutada. Kuid selmet kirjutada koos terviklik artikkel, esitavad nad teineteisele skitse millest ja kuidas Ole näitusega seoses võinuks kirjutada.

Tõsi, kooskirjutamine on omaette spetsiifiline formaat, kuid Härmil on selles kogemusi, nii on ta korduvalt kirjutanud koos Hanno Soansiga ja võibolla ka kellegi kolmanda või neljandaga. Ning nagu Eskoga peetud arutlusest ilmneb, on tal sellest kogemusest ka positiivsed mälestused. Kuid millegipärast on Härm ja Esko seekord otsustanud hoiduda lugeja pimestamisest kahe pea põkkumisel sündiva intellektuaalse tulevargiga, ning esitavad selle asemel kahe kunstikriitiku paduintellektuaalset kukepoksi.

Mehed arutlevad, naised vestlevad

Kõnealuses, äsja ilmunud 2017. aasta esimeses Kunst.ee-s mille avab Esko ja Härm arutlus, ilmus ka teine täpselt samasuguse vormiga tekst: Eha Komissarovi ja Rebeka Põldsami vestlus "Anu Põdrast ja feminismist".

Tänapäevases võrdõiguslikult teadlikus ja poliitiliselt korrektses maailmas hakkab loomulikult kohe silma, et kui Esko ja Härm teksti on toimetuse poolt kirjeldatud kui „arutlust“, siis Komissarov ja Põldsam kui naised "loomulikult" ei arutle, vaid "vestlevad".

Tegelikult ma usun, et toimetaja lihtsalt otsis sünonüüme kahe sarnase formaadiga teksti kirjeldamiseks, ent sisuliselt on nende kahe teksti teineteisest eristamine – olgu teadlik või mitte – täiesti põhjendatud. Sest kuigi Komissarovi ja Põldsami dispuut on samasugune intellektuaalne tulevärk nagu Esko ja Härm oma, on Komissarovi ja Põldsami tekstis märksa rohkem reageerimist teineteise märkustele, ning suisa teise seisukohtade kriitikat ja ümberlökkamist. Tsiteerin Eha Komissarovit: „*Anu Põdra looming on üsna spetsiifiline, küllaltki abstraktne ega hõlma sotsiaalseid vaatluseid või analüüse. Ära tee temast tagant järele maailmaparandajat.*“

Otsese pöördumise poolest on äsja tsiteeritu ka Komissarovi ja Põldsami vestluses erakordne, kuid, olenemata sellest, et ka Härm korra vääratab ja kasutab vormi: „*...nagu sa ütled*“, puudub Esko ja Härm arutluses teineteise seisukohtades kahtlemine või arutluse käigus väidetule viitamine pea täielikult. Ning olenemata sellest, et teksti vormiline valik mulle meeldis jääb autorite toimetuse otsus mille alusel tekst dialoogina esitati ikkagi selgusetuks.

Rahvakunstnik ja naiskunstnik

Tegelikult on soorollide küsimus Kunst.ee-s märksa akuutsem kui arutluse ja vestluse semantika. Komissarovi ja Põldsami artikkel räägib feminismi võtmes skulptor Anu Põdrast, kes on äsja Kumus avatud rahvusvahelise grupinäituse tähtsineja. Esko ja Härm räägivad Kaido Olest kui äsja rahvakunstniku staatusesse tõusnud autorist, kelle puhul kriitikud arutavad millest see staatus tingitud on, kuidas seda asjaolu hinnata ning kui teadlik kunstnik ise sellest on.

Tsiteerin Härm: *“Aga Ole astus nüüd samasse liigasse, seda kindlasti; kusjuures ma olen täiesti võimeline mõtlema, et see on tema poolt poolteadvustatud eneseirooniline žest: sa kas lõpetad Eestis rentsliis või uue “Arrakuna”, pääsu niikuinii ei ole.”*

Anu Põdra lugu on aga hoopis teistsugune. Põldsam küsib Komissarovilt *“Mis sa arvad, kas meie kultuuriruumis peetakse traumas tabuks ja sellepärast pole Anu Põder seni Eesti tuntuim kunstnik, kuigi ta on äärmiselt kõnekas ja ekspressiivne?”*

Ning, üle mitme lehekülje veerenud arutluse järel Komissarov ka vastab: *“Paraku eeldaks Anu Põdra valikute ja kunstiuuendaja rolli lõpuni minev vaatlus oluliselt jõulisemaid positsioone meie ühiskonna ja institutsionaalse seisukorra analüüsis, mis võtaks kriitilise vaatluse alla lähiminekis valitsenud skulptuuriideoloogiad ja kunstimeediumite eelistused. Ma pean silmas, et see, mida praegu hellitavalt 1980.ndate aastate eesti skulptuuri “rauaajaks” nimetatakse, tähendas naiskunstnike varjamatut maskuliinset diskrimineerimist ja feminiinsete positsioonide väljatõrjumist maskuliinsete poolt, mis enamikul juhtudel ka õnnestus.”*

Paraku peab tõdema, et selles olukorras ei ole midagi muutunud. Kaido Ole kui mees, on rahvakunstnik ja tegeleb rahvakunstnikuks olemisega. Anu Põder on naiskunstnik ja tegeleb naiskunstnikuks olemisega. Kuigi Põder oma eluajal feminismi või naisküsimumusega otse ei suhestunud, peaks - tsiteerin Komissarovit: *“feministlik uurimus andma panuse tema loomingu tundma õppimisele ja mõtestamisele.”*

Kasutades rämedat trafaretti, kõlab see olukord mulle umbes nõnda, et Tallinnas tegutsev kunstnik on Eesti kunstnik ja teeb eesti kunsti. Tartus tegutsev kunstnik on Tartu kunstnik ja tema loominguga pädevaks kirjeldamiseks peaksid teda uurima mitte lihtsalt kunstiteadlased, vaid Tartu kunsti kui marginaaliat hästi tundvad spetsialistid.

Toimetaja: Valner Valme

Allikas: Klassikaraadio Kunstiministeerium

kunstiministeerium